

„ömlesztve” szerepel, szükségessé vált a kettős ** alkalmazása is, olyan esetekben, amikor egyrészt a liturgikus nap, másrészt a liturgikus alkalom azonosítása is sikerrel járt.

A graduál-könyvek istentiszteleti modelljének áttekintése után következő konklúzió a vizsgálat eredményeit összegezve a XVI–XVII. századi magyar református egyházenetörténet tényeinek az eddigitől bizonyos esetekben radikálisan eltérő értékelésére tesz javaslatot. Egyben igyekszik érzékeltetni a történelmi szemléletmód változásának a jelenkori egyházzenei gyakorlatban várható vagy remélhető kihatásait is.

Az értekezés vitatézisei:

1. A magyar reformátorok istentiszteleti zenéjének alapkönyve a graduál (és nem a kancionále) volt.

2. A graduálkönyvekben a középkori énekanyag dogmatikai és liturgikai értelemben vett reformációja véglegesen, ma is vállalható érvénnyel megtörtént.

3. Az óprotestáns istentisztelet elemeinek rekonstrukciója a graduálkönyvekben található szórványos utalások alapján (a korábban hangoztatott kéteyekkel szemben) jó közelítéssel megvalósítható.

4. A XVI–XVII. századi magyar reformátusok —graduálkönyveik tanúsága szerint— a főistentiszteleten kívül még öt istentiszteleti műfajt műveltek: az ünnepi előkészületi virrasztást, a hajnali dicséretet, a reggeli áhítatot (prímát), az esti áhítatot (vecsernyét) és a napzáró könyörgést.

5. A református egyházenetörténeti múlt egyre részletesebb és egyre pontosabb ismeretének meg kell változtatnia az istentisztelet zenéjéről alkotott felekezeti koncepció egészét.

6. Ahogy ennek a külső-belső feltételei lassanként megérlelődnek, ajánlatos fokozatosan eltávolodnunk a református istentisztelet jelenlegi, egyoldalúan puritanisztikus szemléletétől, illetve ajánlatos minél inkább meggazdagítani azt a reformátori örökség örömeit vállalható elemeivel. „Vissza a reformációhoz!”

Csomasz Tóth Kálmán — Gárdonyi Zoltán

Énekreform és kántorképzés

Negyven évvel ezelőtt, 1965 nyarán indult Debrecenben a református nyári kántorképző tanfolyamoknak az a rendje, mely hosszú ideig meghatározta az egyházi kántorképzést és utánpótlást. Bár azóta új nyári kántorképzők, sőt akkreditált főiskolai szintű képzések is indultak (Debrecen, Nagykőrös), tanulságos Csomasz Tóth Kálmán és Gárdonyi Zoltán 1965-ben a kezdetekről írt beszámolója, melynek első részét közöljük az alábbiakban.

Egyházunk énekügyi reformja az új gyülekezeti énekeskönyv 1948-ban megjelent próbakiadásával döntő szakaszába lépett. Ezzel csaknem teljesen egyidejűleg, az egyházi és állami feladatok különválasztásának a folyamatyaktól a kántorképzés ügye különvált a tanítóképzéstől. A különválasztás után a hazai római katolikus, evangélikus és baptista egyházak folyamatosan gondoskodtak azoknak az egyházzenei kiképzéséről, akik a kántori szolgálatra vállalkoztak. Ezzel szemben a hazai református *kántorképzés feladatát* azóta mind ez ideig megszakítás nélkül egyedül a debreceni református gimnázium helyi tanterv szerint működő (zenei) tagozata látta el. Már az 1950-es évek folyamán kitűnt, hogy a református kántorképzésnek ez a formája főleg azért nem győzheti országos viszonylatban az utánpótlást, mert a kántori képesítést gimnáziumi tanulmányok elvégzéséhez köti, holott a gyülekezetek legtöbbszörében egyre inkább olyanok vállalták a kántori szolgálatot, akik gimnáziumi érettségítőől függetlenül igényeltek volna egyházzenei kiképzést.

Az énekügyi reform a cél

Eleinte úgy látszott, hogy az énekügyi reform a lelkipásztorok körében tapasztalt érdektelenségen és egyes gyülekezetek idegenkedésén túl talán éppen a kántori szolgálatot vállalók nagy részének a hiányos felkészültsége folytán vállalhatna kudarcot. Ugyanakkor viszont népünk zenei műveltségének az emelkedése éppen az ifjabb és legifjabb nemzedék sorában azzal a reménységgel biztatott, hogy egyházunk énekügyi reformja a felsorolt gátló tényezők ellenére mégis valóra válhatnék. Az ügy iránt felelősséget érzők világosan látták, hogy a korszerű kántorképzésnek mind egyházunk énekügyi reformjával, mind pedig népünk zenei műveltségének az emelkedésével lépést kell tartania.

Ennek az igénynek a kielégítésére —a debreceni gimnáziumban rendszeresen folyó kántorképzésen túl— az egyházkormányzat különféle szervei az ország több helyén *időszakos*, illetve *alkalmi kántori tanfolyamokat* rendeztek. Legutóbb 1958-tól 1961-ig a Konventi Elnökség rendezett *Fóton*, a Magyarországi Evangélikus Egyházzal együttesen három télen át minden alkalommal négy hónapos, bentlakásos kántori tanfolyamot. A fóti tanfolyamon végzett munka jó alkalmat adott annak a felmérésére, hogy az énekügyi reform és a kántori szolgálat terén kialakult új helyzet milyen tantervi és módszerbeli követelményeket állít fel. Itt tehát nem a régi kántorképzés tananyagának a sűritését kellett megvalósítani, hanem elsősorban a tananyag tartalmát kellett korszerűvé tenni. Ezen a tanfolyamon sikerült azt elérni, hogy akik három éven át, évente átlag száz munkanapon mindennapos oktatásban részesültek, azok kellőképpen felkészültek az új gyülekezeti énekeskönyv énekeinek az ismeretére, az istentiszteleti orgonajátékra, sőt egyházi énekkar vezetésére is. Ez utóbbiról a református kántorképzés régi keretei között még nem történt kellő mérvű gondoskodás, holott a karvezetés ugyanúgy szerves része a kántori szolgálatnak, mint az éneklés és az orgonálás.

Bár a fóti tanfolyamot református részről a Konventi Elnökség rendezte, és az ott végzett tanítás jó eredményeket mutatott fel, mégsem nyert rendezést a tanfolyam elvégzőinek a kántori képesítése. Ennek az ökumenikus elgondolású kántorképzésnek a folytatására irányuló megmozdulások 1961 óta eredménytelenek maradtak, ami főleg a tanfolyam olyan résztvevői számára jelentett csalódást, akik komolyan számítottak a már megkezdett tanulmányaik folytatásának a lehetőségére. De a Fóton megkezdett munka tisztára református vonalon való folytatását szorgalmazó lépések sem vezettek eredményre, s így négy álló esztendeig a debreceni gimnáziumi kereteken kívül minden egyéb református kántorképzés szünetelt.

Azok az *egyhetes kántori összejövetelek*, amelyeket a Dunamelléki Egyházkerület 1957 óta minden nyáron megrendezett, rövidségüknél és egyéb körülményeiknél fogva alig nyújthattak többet, mint az azonos szolgálatot vállalók találkozásának és sommás eligazításának, valamint egyházi kórusművek megismerésének a lehetőségét.

Ilyen előzmények után hirdette meg a Zsinati Elnökség a f. év június 21–július 10. közötti időre a *debreceni Kollégiumban tartott kántori tanfolyamot*. Az előkészítő bizottság a tanfolyamot előbb ötheti időtartamra tervezte, hiszen még ez is alig egyharmad részét tette volna ki a fóti, háromlépcsős tanfolyam egyetlen lépcsőjének. A három hétre történt összevonás még aggályosabbnak látszott, bár az aggályok utóbb több vonatkozásban eloszlottak. Sok résztvevő élet- és munkaviszonyai aligha engedték volna meg, hogy az illetők több mint egy hónapot kizárólag egyházzenei tanulmányokkal töltsenek. A gyülekezetek sem nélkülözték volna szívesen ennyi ideig azt, akit gyülekezeti érdekből, sőt némelyik esetben éppen a gyülekezet költségére küldtek a tanfolyamra. A tanulás irama sem lett volna veszélytelen ekkora ideig olyanok számára, akik nem zsenge koruktól fogva edződtek hozzá a naponkénti, naphosszat tartó zenei foglalkozáshoz.

Már a jelentkezők nagy száma is mutatta, hogy milyen égető szükség volt kántori tanfolyam rendezésére. Férfiak és nők, felnőttek és fiatalok lelkes csapata vonult be a Kollégium ősi falai közé, hogy a kántori szolgálathoz szükséges ismeretek és készségek terén ki-ki a maga képességei szerint gyarapodhassék. A közös cél elérésére való törekvés már az első napokban feloldotta azokat a kezdeti feszültségeket, amelyek a különböző korú, különböző műveltségű résztvevők között mutatkoztak. Nehezebbnek látszott a zeneileg tanultabbak és a zenében kevésbé járatosak oktatásának a célszerű elrendezése. A résztvevők egymástól igen különböző képességeit egyébként ennek a tanfolyamnak a keretein túl országos viszonylatban is fennálló adottságnak kell majd tekinteni. Ez viszont a kántorképzés bármilyen, jövőbeli keretei között alkalmazandó tanítási módszerekre nézve különleges eljárásokat tesz majd szükségessé.

2004 év folyamán a ReZeM a Református Pedagógiai Intézettel közösen harmadízben rendezte meg „A protestáns egyházzene tanítása” témájú 30 órás tanfolyamát. A tanfolyamon részt vett tanárok s kántorok közül Wittner Kálmánné Komlói Klára, a Pécs-belvárosi református templom kántora vall egyházzenei szolgálatáról.

Zenével szolgálunk

Végzettségem szerint programozó matematikus vagyok. Már gyermekkoromban életem részévé vált a zene és az éneklés. Édesapám Komlói Ernő, egy kis baranyai falucska, Kölked lelkipásztora volt. Akkoriban falun csodabogárnak tartották azt, aki a gyermekét zenére taníttatta, ha a lelkész gyermeke volt az, akkor még inkább. Mohácsra jártam zeneiskolába, zongorázni tanultam. Néhány évnyi zongoratanulás után édesapám kérésére elkezdtem a kis falusi templom szép hangú orgonáján a gyülekezet énekét vezetni.

A gyülekezet nagyon örült, hogy hosszú évek után újra megszólalt az orgona, a presbiterek minden vasárnap kedves szavakkal köszönték meg a szolgálatot. Szolgálat — ez a szó számomra szent, még akkor is, ha ma már sokan visszaélnék jelentésével. A kicsiny gyülekezetben szóba sem kerülhetett az, hogy ezért a „munkáért” anyagi juttatást adjanak, hiszen gyakran még a lelkész fizetésére sem tellett. Bennem fel sem merült ez, nagyon boldog voltam, hogy „tudok orgonálni”. Hálás vagyok szüleimnek, hogy a „zenét”, a zene szeretetét is nekem ajándékozták.

1974-ben édesapámat a pécsi gyülekezet lelkipásztorává választotta, ő lett a Baranyai Református Egyházmegye esperese is. A pécsi gyülekezet kántora akkor Veress Endre zenetanár volt, s voltunk néhányan, akik alkalmanként segítettünk a már idős Endre bácsinak.

Egyetemi tanulmányaim elvégzése és férjhezmenetelem után Pécsre költöztünk. Ha szükség volt rám, orgonáltam. 1984-ben —negyedik gyermekem megszületése után— jelentkeztem a debreceni Kántorképző tanfolyamra. 1986-ban jeles eredménnyel kántorképesítő vizsgát tettem, kántori oklevelet kaptam. 1985 decemberében meghalt kántorunk, Veress Endre. 1986. január 1-e óta vagyok a Pécs-Belvárosi gyülekezet kántora.

1987 őszén megkeresett édesapám és két presbiter: a gyülekezet örömmel venné, ha lenne kórusa, s mivel én vagyok a kántor —és kántori oklevelem is van már—, próbáljak meg a gyülekezet tagjaiból énekkart létrehozni, majd azt vezetni. Megrettentem! Én? Hogyan? Kikkel? Éreztem a feladat nagyságát, súlyát. Képes leszek-e ennek a szép feladatnak az elkezdésére, folytatására? Több hónapig tartó belső tusakodás közepette imádsággal fordultam Istenhez, akitől napról-napra elindító, megerősítő üzenetet, bátorítást kaptam.

A kórus 1988 februárjában alakult a gyülekezet tagjaiból. A kórustaggá válnak sem életkori, sem zenei képzettségi kritériumai nem voltak, de a jó